

Etniska konflikter – när uppstår de inte?

En fallstudie av Zambia från självständigheten till idag

Arvid Palmkvist
Annika Stjernquist

Abstract

Zambia är ett land med 71 olika folkgrupper där många olika språk talas, ändå är känslan av etnisk tillhörighet inte särskilt stark. I motsats till grannländerna där våldsamma konflikter utefter etniska skiljelinjer har varit vanligt har detta aldrig utgjort en grund för våldsam konflikt i Zambia. Inte ens de olika regimomvandlingarna, kallat de tre republikerna, som landet genomgått har haft någon större inverkan på konflikter i samhället. Vi använder oss av teorier kring varför etniska konflikter uppstår för att försöka förklara varför Zambia har varit skonade från dem. När Zambia studeras närmre inser man att det inte verkar så självklart att det "borde" vara drabbat av etniska konflikter. De etniska gränserna stämmer inte helt överens med regionerna vilket betyder att i många regioner, särskilt stadsregionerna, blandas de etniska grupperna. Det gör också att ingen etnisk grupp är mer ekonomiskt gynnad än någon annan. Särskilt de rika regionerna, städer och kopparbältet, är multietniska.

Denna uppsats argumenterar för att det är framför allt tack vare landets president, Kenneth Kaunda, mellan 1964 och 1991 som etnicitet aldrig haft en chans att institutionaliseras i politiken. Kaunda jobbade på att balansera alla offentliga organ efter etnisk tillhörighet och på att skapa en zambisk enad identitet.

Nyckelord: etnisk konflikt, etnisk politik, Zambia, folkgrupp, etnisk balanspolitik, Kenneth Kaunda

47 743 tecken

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Teori & metod.....	1
1.2	Material.....	3
2	Historisk bakgrund	5
2.1	Från självständigheten till idag.....	5
2.1.1	Politisk utveckling.....	5
2.1.2	Ekonomisk utveckling.....	6
3	Materialbehandling	8
3.1	Första republiken.....	8
3.1.1	Stark känsla av etnisk tillhörighet.....	8
3.1.2	Vilja hos elit att skapa etniska motsättningar.....	8
3.1.3	Statsapparatusens effektivitet.....	9
3.1.4	Utbredd fattigdom.....	9
3.1.5	Olika social status för olika grupper.....	10
3.2	Andra republiken.....	10
3.2.1	Stark känsla av etnisk tillhörighet.....	10
3.2.2	Vilja hos eliten att skapa etniska motsättningar.....	11
3.2.3	Statsapparatusens effektivitet.....	12
3.2.4	Utbredd fattigdom.....	12
3.2.5	Olika social status för olika grupper.....	12
3.3	Tredje republiken.....	13
3.3.1	Stark känsla av etnisk tillhörighet.....	13
3.3.2	Vilja hos eliten att skapa etniska motsättningar.....	14
3.3.3	Statsapparatusens effektivitet.....	15
3.3.4	Utbredd fattigdom.....	15
3.3.5	Olika social status för olika grupper.....	16
4	Slutsatser	17
5	Referenser	19
6	Appendix	21
6.1	Tabell 1.....	21

1 Inledning

1964 blev Zambia självständigt. Sedan dess har landet i jämförelse med andra afrikanska länder varit relativt lugnt och konfliktbefriat.

Bland den zambiska befolkningen går att finna omkring 71 stycken olika stammar. (Posner, 2005, s. 54-55) Man kan också dela in befolkningen i olika språkgrupper. Här kan sju huvudgrupper identifieras. Denna indelning följer i stora drag även den huvudindelning av etniska grupper som också kan göras. De sju grupperna är följande: bemba, nyanja, lozi, tonga, luvale, lunda och kaonde. (www.britannica.com)

Hur kommer det sig att ett land som Zambia med så pass stor yta, så pass många olika etniska grupper och så pass utbredd fattigdom varit helt förskonat från våldsamma etniska konflikter, som annars inte är ovanliga i regionen?

Vi kommer i denna uppsats att använda Zambia som fallstudieobjekt för att visa att det går att undvika våldsamma konflikter i etniskt splittrade samhällen. Vi kommer att förklara vilka åtgärder och faktorer som bidrar till att konflikter ej uppstår. Vår precisa frågeställning är:

Vad beror avsaknaden av våldsamma etniska konflikter i Zambia på?

Vi har valt att studera perioden från det att Zambia blev ett självständigt land till idag. Detta för att självständighet för flera afrikanska länder medförde frågor och rädslor för vilken etnisk grupp som nu skulle ta makten. (Horowitz, 2000, s. 189)

I denna uppsats kommer vi att använda begreppet *etnisk konflikt* som en beskrivning av en dispyt rörande viktiga frågor inom politisk, ekonomisk, social, kulturell eller territorial karaktär mellan två eller flera av de ovan namngivna grupperna. Som framgår av vår frågeställning kommer vi att inrikta oss på när denna typ av etniska konflikter tar sig våldsamma former.

1.1 Teori & metod

Då vår tes är att Zambia "borde" varit drabbat av våldsamma etniska konflikter i större utsträckning än vad som varit fallet kommer vi till stor del att utgå från de teorier som förklarar varför etniska konflikter uppstår. Vi kommer därefter att se vilka av dessa faktorer som går att identifiera i Zambia.

Flera av de teorier som vi kommer att använda i vår analys tar även upp frågan om hur etniska identiteter skapas. Detta är relevant därför att det finns en påvisad korrelation mellan etnisk splittring och risk för våldsamma konflikter i ett land.

Även i fredliga länder med många etniska grupper utgör etnisk splittring en risk för att konflikter blossar upp och återkommer. (Oberschall, 2007, s. 2-3) Alltså skulle en del av vår fråga kunna besvaras om det kan visas att de etniska identiteterna i Zambia inte är särskilt påtagliga. Vår undersökning är en förklarande studie av teorikonsumerande karaktär då vi har fallet Zambia i centrum och vi vill förklara vad som inte har hänt där med hjälp av existerande teorier. (Esaïasson et al, 2007, s 42)

Förespråkare av *manipulative elite* menar att etnicitet är skapat av eliter i syfte att framkalla motsättningar och fientlighet mellan grupper. Etnicitet kan beskrivas som en social konstruktion där en elit vill sko sig genom att spä på en vi-och-de-känsla. Konflikter som uppstår till följd av detta har ofta inget större syfte än att stärka den egna etniska gruppens status eller maktposition. (Oberschall, 2007, s. 11-12)

Teorin om *identity politics* fokuserar också på idén om etnicitet som konstruktion. Däremot ser teorins förespråkare inte etnicitet som något som medvetet skapas av aktörer i samhället, utan som något som växer fram under en längre tidsperiod. Det finns alltså inget motiv från någon sida att dra nytta av de etniska tillhörigheterna. Etniciteten är djupt institutionaliserad genom traditioner, myter och symboler och även om den inte alltid utgör grund för konflikt så kan den, när tillfälle uppstår, alltid bli en katalysator. (ibid)

Security dilemma för fram teorin om att etniska grupper kan bildas som en slags försvarsmekanism när människor känner sig hotade. Detta tänker man sig sker när stater befinner sig i ett närmast laglöst eller anarkistiskt tillstånd som en följd av statligt misslyckande. Människor blir rädda för att förlora så primära saker som liv och egendom, vilket leder till mobilisering och rustning. Forskning tyder också på att det är vanligare att den beskrivna situationen uppstår i samband med stora politiska förändringar i landet. En sådan förändring skulle till exempel kunna vara när en kolonialmakt lämnar över styret eller när man går från diktatur till demokratisering. (Posen, 1993, s. 103-105)

Vi kommer också att använda oss av teorin som kallas *economic root*. Detta är en teori som enbart gäller i fattiga områden. Den argumenterar för att det inte är etniciteten i sig som orsakar konflikter utan i själva verket andra faktorer. Fattigdom, arbetslöshet och korrupcion gör framförallt unga män mottagliga för värvning till illegala grupper i vilka möjligheterna till att tjäna pengar och ett drägligare liv är större. De illegala gruppernas kamp om resurser kan utifrån sett ses som etniska konflikter trots att de i själva verket har andra grunder. (Oberschall, 2007, s. 11-12)

Det finns också teorier som menar att i etniskt splittrade samhällen som saknar inter- och intraetniska nätverk öppnas luckor för konflikt. Dessa teorier talar också om civila nätverk indelat i organiserat och vardagligt. Den första formen handlar alltså om mer formella nätverk, såsom olika slags klubbar, ickestatliga organisationer, fackföreningar och liknande. Den senare syftar på om det finns sociala band mellan grupper av typen att man äter middag ihop, låter barnen leka tillsammans etcetera. Av dessa två är den organiserade formen den som är mest motståndskraftig mot etniskt våld. Politiker som vill öka sitt stöd genom att polarisera folk från olika grupper har lite att vinna i ett samhälle fyllt av dessa

typer av nätverk. (Varshney, 2001, s. 363) Ju färre länkar mellan olika grupper desto mindre motståndskraftigt är ett samhälle mot att etniskt våld uppstår. (Varshney, 2001, s. 380)

Utifrån de teorier vi här har redogjort för går det att identifiera ett antal faktorer, vilka alla i minst en av teorierna beskrivs som avgörande för om etniska konflikter uppstår:

- En stark känsla av etnisk tillhörighet bland befolkningen (Oberschall, 2007, passim)
- En vilja hos eliten att skapa etniska motsättningar (ibid.)
- En ineffektiv statsapparat som inte klarar av att skapa säkerhet och trygghet hos befolkningen (Posen, 1993, passim)
- En utbredd fattigdom i vissa områden (Oberschall, 2007, passim)
- Olika social status för de etniska grupperna (ibid.)

De ovan listade faktorerna är de som vi kommer att använda oss av i vårt försök att besvara vår frågeställning. Om dessa inte går att finna i Zambia borde just det vara förklaringen till varför Zambia har varit förskonat från storskaliga etniska konflikter.

Vi kommer även att analysera fenomenet med etnisk tillhörighet i relation till Abraham Maslows teori om den mänskliga behovshierarkin. Enligt denna teori finns det ett mänskligt behov att känna gemenskap och tillhörighet. Vi kommer att försöka utvärdera till hur stor utsträckning som detta behov i så fall skulle tillfredställas av etnicitet.

Då förande av etnisk politik kan leda till konflikter mellan grupper vill vi undersöka huruvida den politik som har förts i landet kan sägas ha varit etnisk. Med etnisk menar vi en politik förd av staten som favoriserar en eller flera grupper. Det räcker alltså inte att staten har sett de olika grupperna, den måste också ha haft en explicit eller implicit preferens till en eller flera. (Hulterström, 2004, s.39-40)

Det som gör etnisk politik konfliktbenäget är just det faktum att olika grupper slåss om framförallt samma resurser och makt. (Hulterström, 2004, s. 21) Att just staten ses som en etnisk aktör är enligt Hulterström centralt för många etniska konflikter. (Hulterström, 2004, s. 112)

1.2 Material

Som teoretisk grundval för arbetet använder vi litteratur som berör etniska konflikter i allmänhet. Med hjälp av detta material vill vi redovisa för de faktorer som sägs leda till etniska konflikter. För information om Zambia, som är föremål för vår fallstudie, har vi använt facklitteratur som beskriver landet under olika tidsepoker. Trots att Zambia borde vara ett mycket intressant fall att studera inom

forskningen kring etniska konflikter verkar landet vara relativt förbisett. Särskilt påtagligt blir detta när man studerar tiden för den så kallade andra republiken. Vi har därför kompletterat vårt tryckta material med en intervju med Intervjuperson 1. Intervjuperson 1 är en mångårig SIDA-medarbetare och har arbetat med biståndsprojekt i en rad olika länder. Mellan 1981 och 1984 arbetade han i Zambia med biståndsprojekt vilket innebar att han då kom mycket i kontakt med statliga organ och institutioner.

För att kunna besvara vår frågeställning krävs även en undersökning av hur den etniska tillhörighetskänslan ser ut. Därför har vi gjort en intervju med en person som är född och uppvuxen i Lusaka och som nu läser ett mastersprogram i Lund. Båda våra intervjupersoner har valt att vara anonyma, vi refererar därför till dem som Intervjuperson 1 och 2.

Självfallet ska man akta sig för att dra allt för långtgående slutsatser med endast intervjumaterialet som grund. Vi vill därför i denna uppsats endast använda intervjuerna som komplement till det tryckta materialet.

Den tillgång till material vi haft har gjort att uppsatsen har större fokus på nuvarande period än de andra två som avhandlas. Likväl menar vi att vi kan komma till adekvata slutsatser.

För att presentera, för uppsatsen, nödvändig bakgrundsinformation inleder vi med en kortare historisk genomgång av Zambias utveckling inom politik och ekonomi.

2 Historisk bakgrund

Den största invandringen av bantutalare kom till nuvarande Zambia under 1600- och 1800-talet från Zaire och Angola. Vid slutet av 1800-talet var de olika stammarna bosatta ungefär så som de är idag. Vid samma tidsperiod kom britten Cecil Rhodes till området och 1888 förklarades norra och södra Rhodesia som brittiska intressesfärer. 1924 blev Nordrhodesia, nuvarande Zambia, ett brittiskt protektorat. 1953 blev Nordrhodesia, Sydrhodesia och Nyasaland, nuvarande Malawi, enat till Federationen av Rhodesia och Nyasaland. Det var framför allt i Nordrhodesia som ett politiskt motstånd mot kolonialmakten växte fram. Efter valen 1962 satt afrikanska nationalistpartier vid makten och självständighet för Nordrhodesia krävdes. 31:a december 1963 upplöstes federationen och den 24:e oktober 1964 blev Nordrhodesia Republiken Zambia. (Zambia, 2001, s. 3)

2.1 Från självständigheten till idag

2.1.1 Politisk utveckling

Det självständiga Zambias förste president blev Kenneth Kaunda, som tidigare hade varit kraftfull motståndare till kolonialmakten. Hans parti, United National Independence Party, UNIP, fick också klar majoritet i det nationella parlamentet. (Nationalencyklopedien) Under den första tiden efter självständigheten, den så kallade första republiken, fanns det tendenser mot ett politiskt landskap präglat av etniska motsättningar. UNIP ansågs vara multietniskt medan det enda oppositionspartiet African National Congress, ANC, var starkt knutet till folkgrupperna tonga och lozi. 1971 lämnade vice president Simon Kapwepwe UNIP med anklagelser om att partiet diskriminerade landets största folkgrupp, bemba. I stället bildade han partiet United Progressive Party, UPP. Av rädsla för att dessa begynnande etniska motsättningar skulle växa sig allt för starka utropade Kaunda 1972 Zambia till en enpartistat och UNIP blev det enda lagliga partiet. Denna period som enpartistat kallas för den andra republiken. (Hulterström, 2004, s. 26)

Kaunda ville skapa ett system där politik inte formades efter etniska linjer men där deltagande från alla etniska grupper fortfarande uppmuntrades. En kommission tillsattes för att utreda hur konstitutionen bäst skulle utformas. Bland andra bjöds oppositionspartier, universitet och kyrkan in för att delta. (Momba, 1993, s. 194) Under 70- och 80-talet konsoliderades enpartisystemet. Det faktum att UNIP från början bjöd in ledare från de andra partierna gjorde att inget större motstånd skapades. Efterhand blev både ANC och UPP del av UNIP och på så

sätt fanns inget partipolitiskt motstånd kvar. Vem som helst som var medlem av UNIP tilläts ställa upp i parlamentsvalen. Systemet gavs än mer legitimitet av att civila samhället och andra intresseorganisationer accepterade spelreglerna och försökte påverka inom systemet. (Momba, 1993, s. 196)

Under 1980-talet försämrades ekonomin och med det växte arbetslöshet, svält och missnöje. Efter påtryckningar från bland annat fackföreningar reintroducerade president Kenneth Kaunda 1991 multipartisystem i Zambia och den tredje republiken inleddes. I 8 av 9 provinser vann det nybildade Movement for Multi-Party Democracy (MMD). MMD hade formats 1990 som en påtryckningsgrupp med stöd av bland annat kyrkan och studentorganisationer. (Momba, 1993, s. 205-206)

Inför valet 1996 röstades en rad konstitutionstillägg igenom som gjorde att Kaunda och en del andra oppositionskandidater inte tilläts ställa upp i valet i november senare samma år. Man hänvisade till det etniska stöd UNIP tycktes ha som förklaring. Man ville helt enkelt skydda landet från en etnicerad politik. (Scarritt, McMillan, Mozaffar, 2001, s. 808) MMD vann även detta val och ökade sina platser från 125 till 131 den nationella församlingen. Kaunda och UNIP bojkottade valet och anklagade MMD för valfusk. Valet genomfördes trots detta fredligt och flera oppositionskandidater deltog. Efteråt var emellertid både opposition och flera NGO:s ense om att valet varken genomförts fritt eller rättvist. (Zambia, 2001, s. 6) Även valet 2001 vanns av MMD, nu med Levy Mwanawasa som president. Återigen ansågs valet ha genomförts varken fritt eller rättvist. Mwanawasa såg till att satsa på att få igång en växande ekonomi och att betala av landets skulder. 2006 blev han omvald, denna gång med 43 % jämfört med 29 % 2001. (Larmer & Fraser, 2007, s. 612)

2.1.2 Ekonomisk utveckling

Även om Zambia idag är ett av de fattigaste och mest skuldsatta länderna i världen sågs det, på grund av dess jordbruksförutsättningar och resurser, som ett land med potential vid självständigheten 1964. Ett stort problem var dock att man inte besatt något humankapital med kunskap om hur resurserna bäst skulle användas och hur ett land ska styras. (Zambia, 2001, s. 3) Till en början satsades främst på gruvsektorn och industrialisering vilket gjorde att jordbruk och landsbygd nedprioriterades och halkade efter i moderniseringen av landet. Denna nedprioritering skulle i början av 1990-talet komma att göra en omstrukturering av ekonomin nödvändig. (Thurlow & Wobst, 2006, s. 604)

Före omstruktureringarna utgjorde subvention av jordbruk 20 % av statens utgifter. En utgift som blev ohållbar under 70-talet då kopparinkomsten minskade som en följd av dalande kopparpriser. Då man antog att kopparpriset åter skulle stiga tog landet stora utländska lån för täcka upp för de minskande kopparintäkterna. Efterhand, när det låga kopparpriset höll i sig, blev det tydligt att sötebrödsdagarna var över. Möjligheterna till lån blev svårare. Staten löste detta genom att trycka upp mer pengar vilket ökade inflationen. (Thurlow & Wobst, 2006, s. 605) Den nya regeringen avreglerade ekonomin vilket ledde till

ökad import av förädlade varor och statliga företag privatiserades. Framför allt ökade den urbana fattigdomen under denna period. (Thurlow & Wobst, 2006, s. 606) 1990-talet skulle bli årtiondet då jordbruket fick chans att växa och anpassas till det som det var mest förmånligt och hade bäst förutsättningar för. I de rurala områdena minskade fattigdomen. Med detta minskade fattigdomen bland de allra fattigaste. (Thurlow & Wobst, 2006, s. 607-608) Vid 1990-talets mitt var Zambia bland de länder i världen med högst utlandsskuld. (Zambia, 2001, s. 4) Under 2000-talet har för första gången sedan tidigt 80-tal investeringar och BNP-ökning varit jämn. (Thurlow & Wobst, 2006, s. 614) Zambia hade 2006 en real BNP-ökning på 5,8 %. (CIA World Factbook) Nyligen blev 92 % av Zambias utländska lån avbetalade. Samtidigt är nu kopparindustrin lönsam för första gången på 30 år. (Larmer & Fraser, 2007, s. 611-612) Trots detta finns ett starkt ogillande mot de ekonomiska reformer som MMD genomfört. Manufakturindustri har tvingats lägga ner på grund av utländsk konkurrens och arbetslösheten är hög. Levnadsstandarden har sjunkit då offentliga utgifter har sjunkit. Arbeten inom den offentliga sektorn har också sjunkit med 24 % mellan 1992 och 2004. (Larmer & Fraser, 2007, s. 612)

Klyftorna i Zambia har emellertid fortsatt att utjämnas då den urbana befolkningen blivit mer fattig samtidigt som landsbygden har blivit rikare. (Tordoff & Young, 2005, s. 404) Zambia är det andra mest urbaniserade landet i Afrika. 1990 bodde 51,3 % av befolkningen i städer. Över 70 % av den urbana befolkningen finns i Lusaka eller Kopparregionen. (Momba, 1993, s. 185-186)

3 Materialbehandling

3.1 Första republiken

3.1.1 Stark känsla av etnisk tillhörighet

Forskningen är till stor del enig om att de stamindelningar som finns i dagens Zambia har skapats eller byggts på av kolonialmakten. Under kolonialtiden löste britterna problem med att driva in skatter genom att ta hjälp av zambier. De hittade den man i var by som bäst kände till alla män i arbetsför ålder och gav honom sedan beskydd mot rivaler, samt garanterad status som lokal ledare, mot att han hjälpte dem att driva in skatt. Bland de stammar där det var svårare att få folk att vilja enas jobbade man på att skapa gemensamma identiteter för att arbetet skulle underlättas. På detta vis skapades ett samhälle med starka gruppidentiteter. Dessa identitetskänslor levde i mer eller mindre stor utsträckning kvar även efter självständigheten. (Posner, 2005, s. 27-28) Det var alltså häri den etniska uppdelningen bland befolkningen stod att finna vid självständigheten. Den var stark, men utgjorde inte grund för konflikt grupperna emellan.

När det zambiska folket för första gången skulle få styra över sig själva växte en utbredd rädsla för att etnicitet skulle komma att bli en maktfördelningsfaktor fram. Starkast var rädslan bland minoriteter att bli dominerade av de största grupperna. (Horowitz, 2000, s. 189) Kanske är detta del av förklaringen till att vissa etniska grupper gav sin röst till den kandidat som representerade deras etniska tillhörighet. (Hulterström, 2004, s. 26) När UPP bildades 1971 kunde det skönjas hur många tidigare UNIP-väljare gick över till det nybildade partiet. Dessa väljare utgjordes till mycket stor del av bembas. (Horowitz, 2000, s. 432) Trots att det dominerande partiet var multietniskt fanns det alltså vissa tendenser till att folk röstade med den egna etniska gruppen.

3.1.2 Vilja hos elit att skapa etniska motsättningar

Till en början fanns enbart ett oppositionsparti till Kaundas multietniska UNIP och det var ANC som hade en tydligt etnisk profil på sin politik. (Hulterström, 2004, s. 26) När partiet bildades 1948 hade det stöd i hela landet men vid 60-talets mitt hade detta förändrats till att partiets väljare till största del bestod av tonga, en av de största grupperna, hemmahörande i södra och centrala regionerna. Stödet för partiet ökade under 60-talet. 1964 fick de 13 % av rösterna, 1968 hade deras stöd ökat till 23 %. (Momba, 1993, 186-188)

Som en åtgärd för att förhindra de splittringar som efter självständigheten såg ut att börja ta etnisk form skulle förvärras gjorde Kaunda sitt bästa för att balansera regeringen. Han såg till att de fyra största grupperna i landet garanterades representation genom att införa ett slags kvotsystem. (Momba, 1993, s. 187) Kaundas politik uppskattades inte av alla. I slutet av 60-talet skedde en tydlig förändring i hur lozi-gruppen röstade då de till stor del övergav UNIP till förmån för ANC. 1971 lämnade före detta vicepresidenten Simon Kapwepwe UNIP då han ansåg att UNIP och landet i stort diskriminerade hans grupp, bemba. Detta trots att bemba är den största gruppen i landet med sina 37,6 % samt dåvarande president Kenneth Kaundas folkgrupp. (Hulterström, 2004, s. 26) Det faktum att Kaunda ansträngt sig för att inte favorisera den egna eller någon annan grupp låg honom alltså i fatet. Senare samma år lämnade en framträdande lozi ANC på grund av missnöje med ordförande Nkumbulas ledarskap. Han och hans följeslagare bildade ihop med Kapwepwe United Progressive Party. (Momba, 1993, s. 187)

Som en åtgärd mot de etniska motsättningar som växte fram i landet förklarade Kaunda 1972 Zambia en enpartistat. (Hulterström, 2004, s. 26) Enligt Tordoff och Young var det dock inte oppositionen som utgjorde problem för Kaunda. Det största hotet var att de splittringar som uppstått inom UNIP hindrade effektivitet. (Tordoff & Young, 2005, s. 405) Före självständigheten var UNIP framförallt ett multietniskt, nationellt parti. Det var först efter att de kommit till makten som splittringar inom partiet blev märkbara. (Horowitz, 2000, s. 430)

3.1.3 Statsapparaten effektivitet

Under perioden 1964-1970 ökade den zambiska ekonomin med 13 % per år i genomsnitt. Inkomsten från kopparindustrin stod för 90 % av landets utländska inkomst vilket möjliggjorde statliga satsningar på utbildning och hälsofrågor. (Tordoff & Young, 2005, s. 405) Tack vare kopparpriset kunde staten förbättra landets infrastruktur och välfärd. (Gustafsson, 2006, s. 31) Trots detta hade statsapparaten stora problem under denna tid då man tampades med frågor kring hur resurserna bäst skulle användas och hur ett land ska styras då man inte besatt något humankapital med kunskap i dessa frågor. Detta drog till stor del ner effektiviteten och minskade möjligheterna för staten att uppfylla dess uppgifter. (Zambia, 2001, s. 3)

3.1.4 Utbredd fattigdom

Från självständigheten fram till idag har en snabbare utveckling skett i stadsregionerna och kopparbältet än i västra och norra delarna av landet. Detta kan tänkas ha skapat vissa klyftor mellan etniska grupper då grupperna i landet är någorlunda regionalt uppdelade. Det finns dock inget som tyder på att denna skillnad i utveckling berott på aktivt handlande från statens sida. Tvärtom, har staten under Kaundas tid särskilt jobbat på att binda samman landet genom till

exempel utbyggd infrastruktur. (Hulterström, 2004, s. 143) Dessutom är inte den etniska uppdelningen mellan olika regioner tydlig överallt. Särskilt i stadsregionerna bor en salig blandning av folk- och språkgrupper. (Intervjuperson 1 2007-12-28)

3.1.5 Olika social status för olika grupper

Horowitz menar att med självständigheten blev rädsla över vem som skulle styra landet märkbar. Den mest uppenbara rädslan var att bemba skulle ta makten då de var och är i majoritet. Detta var inte unikt för Zambia. Samma frågor och rädslor stod att finna i alla länder som gick från att ha varit styrda utifrån till att bli självständiga. (Horowitz, 2000, s. 189) Det kan tyckas rationellt av folk att frukta detta då det är en vanlig konfliktgrund att en majoritet dominerar en eller fler minoriteter genom underprivilegiering av staten. (Oberschall, 2007, s. 13) Dessutom hade både bemba och lozi-grupperna haft extra privilegier under det brittiska kolonialstyret. (Intervjuperson 1 2007-12-28)

Lozifolket har en historia av ett mer organiserat samhällssystem än de andra folkgrupperna i landet. Kanske är det detta som gör att de båda personer som vi har intervjuat har uppgivit att de som tillhör lozi ofta vill framställa sig som något förmer och lätt kan uppfattas som arroganta. Även om inte människor med annat etniskt ursprung nödvändigtvis delar denna statusrangordning kan man inte undgå att se lozis syn på sig själva som en potentiell grund för konflikt. (Intervjuperson 1 2007-12-28) (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

När man tittar på siffrorna på representationen i regeringen under denna period visar de att lozi, tonga och nyanja var överrepresenterade medan bemba var klart underrepresenterade. (Hulterström, 2004, s. 124)(se appendix, tabell 1)

3.2 Andra republiken

3.2.1 Stark känsla av etnisk tillhörighet

Då vi inte har möjlighet att studera huruvida folk röstade etniskt under enpartistaten då det bara fanns ett parti har vi i detta stycke använt oss mycket av intervjun med Intervjuperson 1. I Lusaka och de andra städerna är etnisk tillhörighet mindre viktig än på landsbygden. I Lusaka var det också vanligt att man umgicks över folkgruppsgränserna och man kunde inte ana några spänningar mellan några grupper. (Intervjuperson 1 2007-12-28) Intervjuperson 2 målar upp en liknande bild och menar att det var under 70- och 80-talet som giftermål över etniska gränser blev vanligt. (Intervjuperson 2, 2007-12-20) Även i kopparbältet blev det allt mer etniskt heterogent. Folk från hela landet lockades hit för att få arbete och tjäna pengar. (Intervjuperson 1 2007-12-28) Det tycks alltså under denna period har växt fram mycket av de vardagliga nätverk Varshney skriver om, i alla fall i stadsregionerna. Enligt Varshneys teori bör alltså det zambiska

samhället under denna tid ha blivit mer motståndskraftigt till utbrott av etniska konflikter. (Varshney, 2001, s. 363)

3.2.2 Vilja hos eliten att skapa etniska motsättningar

Andra republiken präglades av medvetet och noggrant balanserande av de olika etniska grupperna vad gällde utnämningar från presidenten. Ministär och andra institutioner utökades för att fler grupper skulle få representation. (Hulterström, 2004, s. 119) Den etniska balanspolitiken var påtaglig på alla nivåer inom offentliga organ. Andelen anställda från olika etniska grupper (här räknades de sju stora etniska grupperna) var på alla nivåer alltid proportionerligt med den etniska gruppens andel av befolkningen. Kvotsystemet som användes var mycket strikt och man tog inte hänsyn till om en arbetssökande var mer kvalificerad än någon annan om han eller hon kom från ”fel” etnisk grupp. En annan åtgärd som vidtogs var att statligt anställda gavs arbete i andra delar av landet än vilken de kom ifrån i syfte att blanda de etniska grupperna så mycket som möjligt. (Intervjuperson 1 2007-12-28) Syftet med denna politik kan emellertid ifrågasättas. Genom att ge bort nyckelpositioner till sina motståndare från andra etniska grupper kunde Kaunda själv sitta kvar vid makten och samtidigt tysta sina motståndare. Kanske var den etniskt balanserade politiken endast en bieffekt av en taktik som syftade till att ge honom själv så mycket makt som möjligt. (Gustafsson, 2006, s. 32)

Intervjuperson 1 å andra sidan menar att det var uppenbart att syftet med balanspolitiken var att undvika etniska konflikter och inte få någon etnisk grupp att känna sig sämre behandlad än någon annan. Av denna anledning och det faktum att statsapparaten tycktes fungera som den skulle accepterades den också i stort av befolkningen. (Intervjuperson 1 2007-12-28) Oavsett syfte menar Intervjuperson 2 att denna politik är en av de viktigaste anledningarna till att Zambia klarat sig ifrån etniskt våld. (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

Kaunda ville inte bara undvika etniska konflikter utan gick till och med så långt som att försöka skapa en nationell identitet hos befolkningen. Han var en starkt religiös person som lyckades förankra kristendomen hos befolkningen. Även detta skulle alltså kunna tyda på att just det faktum att det bara existerade ett parti i landet i sig kan ha varit en enande faktor för befolkningen. UNIP:s slogan som de använde sig flitigt av i bland annat reklamfilmer på TV lød: ”UNIP stands for national unity”. (Intervjuperson 1 2007-12-28) Även Intervjuperson 1 nämner UNIP:s propagandamaskin som något positivt för Zambias nationella enande. Hon berättar om partiets inofficiella slogan ”One Zambia – One nation” som fick en väldig genomslagskraft landet över. (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

Enligt Posner leder enpartisystem till att etniska konflikter tas till en lokal nivå. Den enda politiska kampen handlar om vem som ska representera valkretsen. Detta öppnar för lokala ledare att hävda att de bäst representerar en viss stam etcetera. Som ett av sina exempel har Posner Zambia och menar alltså att under Kaundas enpartistat fanns en politisk skiljelinje mellan stammarna. (Posner, 2007, s. 1308-1310)

Anmärkningsvärt är att Intervjuperson 1 ger en helt annan bild när han pratar om sina år i Zambia. På ingen av de platser som Intervjuperson 1 besökte föreföll det som att de lokala ledarna verkade för att den egna etniska gruppen skulle stärkas på bekostnad av en annan. (Intervjuperson 1 2007-12-28)

3.2.3 Statsapparatusens effektivitet

En viss utveckling vad gäller statens effektivitet hade skett sedan första republiken då man numer besatt mer humankapital. Många av de som jobbade inom statlig förvaltning hade utländsk utbildning, företrädesvis rysk. (Intervjuperson 1, 2007-12-28) Humankapitalet hade ökat men under 1970-talet sjönk kopparpriset och förutsättningarna för staten att uppfylla sina löften ändrades kraftigt. Kaunda tog lån för att kunna fortsätta med den sociala välfärd som byggts upp inom landet. När arbetslösheten steg och fattigdomen ökade förlorade Kaunda och hans regering legitimitet som följd av minskad uppvisad effektivitet. (Tordoff & Young, 2005, s. 406) Dessutom blev korruptionen ett allt större problem. Ytterligare en anledning till att Kaundas legitimitet minskade var de påtvingade strukturanpassningsprogram som bland annat ledde till färre statliga subventioner och kraftigt höjda matpriser. Istället för att folk då började ansluta sig till olika etniska grupperingar spelade organisationer, kyrkor och fackföreningar en stor roll. (Gustafsson, 2006, s. 32)

3.2.4 Utbredd fattigdom

Under sina resor i landet upplever inte Intervjuperson 1 någonstans en verklig storskalig extremfattigdom. Han säger att folk inte svält ihjäl. Förutom att områdena kring koppargruvorna och huvudstaden Lusaka är påtagligt rikare är rikedom (fattigdomen) jämnt fördelad över landet. Man bör här lägga till att både koppargruvsområdena och Lusaka är områden med en befolkning av blandade etniska grupper. (Intervjuperson 1, 2007-12-28) Det var under denna period som den urbana fattigdomen ökade vilket delvis utjämnade klyftorna. Återigen bör det dock poängteras att även om där inte fanns några större ekonomiska klyftor tillhörde Zambia fortfarande ett av världens fattigaste länder. Det faktum att priset på koppar, som var landets huvudinkomst inom export, sjönk påverkade hela landets ekonomiska situation. (Thurlow & Wobst, 2006, s. 606)

3.2.5 Olika social status för olika grupper

Det finns inget i det material som vi har använt oss av som tyder på att det skulle finnas olika social status för de olika folkgrupperna. Att till exempel bamba skulle vara den vanligaste etniska tillhörigheten för personer som har mer statusfyllda arbeten förklaras med att det är den största etniska gruppen. Den ovan beskrivna inställningen hos lozifolket verkar dock fortfarande vara närvarande, även om

man kan ifrågasätta grunden för deras översittarattityd. (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

Under 1970-talet höll tidigare nämnda siffror om att lozi, nyanja och tonga var överrepresenterade i regeringen i sig medan bemba var underrepresenterade. Siffrorna ifrån 1983 visar dock på en förändring. Bemba och lozi är nu överrepresenterade medan tonga och nyanja är underrepresenterade. (Hulterström, 2004, s. 124) (se appendix, tabell 1)

3.3 Tredje republiken

3.3.1 Stark känsla av etnisk tillhörighet

Ett mått på hur stark den etniska tillhörigheten hos befolkningen är kan vara graden av hur etniskt knuten politiken är. När flerpartisystemet återinfördes i början av 1990-talet började det uppstå tecken som talar för att politiken i landet blivit mer splittrad och etnisk bunden. I valet 1996 fanns det fler partier som var regionalt förankrade. Även det nya regeringspartiet MMD:s stöd tycktes vara regionalt förankrat, dock ej fullt ut då partiet vann stöd i alla provinser, om än olika stort. (Hulterström, 2004, s 29-30) Tordoff och Young menar att bara med det faktum att flerpartisystem tillåter fler partier har en lucka öppnats för eliter att vinna på att spela på etnicitet. (Tordoff & Young, 2005, s. 403)

Enligt Posner tycks det finnas en utbredd tro bland folk i Zambia att politiker distribuerar resurser till den egna etniska gruppen. Posner menar vidare att man ser en person från den egna gruppen som mer trovärdig i många situationer. När alla politiker i landet ger samma löften inför val, det vill säga förbättrad ekonomi, fler arbeten etcetera så väljer man ut den som representerar den egna gruppen som mer trovärdig. (Posner, 2005, s. 89-91) I Posners egna undersökning visade sig 30 % hålla med om att man bara kan lita på sin egen grupp. (Posner, 2005, s. 93)

Men forskningen på detta område är inte helt enig och siffrorna visar inte heller en entydig bild. I samma undersökning från 1996 uppgav 83,6 % av Zambias befolkning att de höll med om påståendet att "when it comes to politics, being a Zambian is more important than belonging to a particular tribe" (Posner, 2005, s. 93), vilket låter som ett talande exempel på att Kaundas nationsenande politik tycks ha slagit igenom. Vad gäller politiker menar Hulterström att det faktum att många regioner i Zambia är multietniska och äktenskap mellan olika grupper är vanligt gör det ännu svårare att försöka vinna röster genom att spela på identiteten. (Hulterström, 2004, s. 225)

Dessa två indikatorer antyder att individens känsla av etnisk tillhörighet inte är särskilt stark, i varje fall inte när det kommer till det politiska spelet i landet. Denna föräning bekräftas också av Intervjuperson 2 som själv tillhör tumbukastammen vilken även finns i Malawi men att hon inte känner någon större samhörighet med dem. När vi frågar om vilken grupp nuvarande president Mwanawasa tillhör kan hon inte ens komma på det, då det helt enkelt inte har

någon betydelse för henne vilken grupp presidenten tillhör. (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

En rad intervjuer genomförda av Hulterström tyder på att politiker och andra välutbildade zambier ansåg att etnicitet har en inverkan på politiken i Zambia, men att den är ytterst begränsad. Det finns också en stark tro att nationsbildandet i Zambia, till skillnad från andra afrikanska länder, varit lyckat. Stamtillhörigheten anser många är skapad av eliter och ledare, inte som något det zambiska folket egentligen bryr sig om. (Hulterström, 2004, s. 159-160) Politiska eliten i Zambia lägger väldigt stor heder i det nationsbildande de anser sig ha skapat. (Hulterström, 2004, s. 225) Även Intervjuperson 1 menar att det faktum att nästan alla zambier själva en gång invandrat bidrar till att dels ena folket kring det, dels att fungera som avskräckande exempel då man invandrade från krigshärjade länder och därför inte har något intresse av att bråka. (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

3.3.2 Vilja hos eliten att skapa etniska motsättningar

Det ovan nämnda faktum att folk tror sig vinna på att ha sin egen etniska grupp representerad politiskt gör folk mer mottagligt för att politiker ska spela på detta. På så sätt blir det en ond cirkel där folket förväntar sig att politiker ska agera etniskt och röstar därför på sin egen representant. När politiker har förväntningar på sig att agera etniskt gör dem det för att vinna röster. (Posner, 2005, s. 104) Posner menar att detta i sig utgör ett fångarnas dilemma där man menar att misstankar om hur andra kommer att handla, även om man själv inte vill stödja det i grunden, gör att folk röstar etniskt och att de folkvalda för en etnisk politik. (Posner, 2005, s. 103)

Emot denna bild talar flera av de personer som Hulterström har intervjuat som visar att många politiker och andra högt uppsatta zambier tror att ett parti måste ha nationella ambitioner för att lyckas i ett val. Den som försöker hävda att den representerar en viss grupp kommer aldrig att vinna ett större stöd. (Hulterström, 2004, s. 186-187) Detta förklaras delvis med att de etniska grupperna är förblandade för att någon ska kunna ha egen majoritet i en valkrets och därför finns inget att vinna på att spela på etniciteten när man försöker vinna röster. (Hulterström, 2004, s. 178) Dessutom ser de etnisk politik som problematiskt och orsak till våldsamheter. (Hulterström, 2004, s. 210-213) Posner menar att det är just de offentliga personerna i landet som styrt politiken till att inte vara etnisk. Det faktum att stampolitik om och om igen avvisas i media och av det civila samhället som något dåligt gör att det avvisas även bland folket. (Posner, 2005, s. 93) MMD har i sina valkampanjer spelat på detta genom att smutskasta andra partier som etniska, medan de själva är multietniska. (Posner, 2005, s. 113)

Man bör här nämna att den tidigare grundlagsskyddande etniska balanseringen av regeringen inte längre är kvar. Däremot så har en statlig institution installerats som en garant för att representativiteten inte helt går förlorad. "House of Chiefs" är ett rådgivande statligt organ bestående av 27 representanter från landets alla hörn. House of Chiefs har som uppgift att granska och komma med

rekommendationer till lagförslag som rör områden av särskilt intresse för folket inom tradition och kultur innan förslagen når parlamentet. (www.polhist.hu/alkotmanyok/zambia.pdf)

I det senaste parlamentsvalet, 2006, fick presidentkandidaten Michael Sata 29 % av rösterna. Hans parti, det nya Patriotic Front, vann alla mandat i Lusaka och Kopparbältsregionen. En majoritet av alla råd i stadsregionerna har de också vunnit kontroll över. (Larmer & Fraser, 2007, s. 612) Detta kan kanske ses som ett tecken på att den största splittringen i landet går mellan stads- och landsbygdsbefolkning. PF:s huvudfrågor i valet rörde just ekonomisk liberalisering, en fråga som det väckt vilda protester mot i städerna de senaste åren. (Larmer & Fraser, 2007, s. 612) Enligt Larmer och Fraser är PF:s framsteg historiskt i den kontexten att de vunnit på att presentera en, för Zambia, ny typ av politik. De menar att det vanliga i afrikansk politik är att föra fram en stark man och /eller spela på det etniska kortet. (Larmer & Fraser, 2007, s. 612)

Fram till 2006 fanns misstankar om att PF skulle visa sig vara ett etnisk-politiskt parti. Sata anklagade Mwanawasa för att ha låtit dennes anti-korruptionskampanj gå ut över bambas, exempelvis Chiluba. Under valkampanjen när det visade sig att Sata drev stadsfolkets huvudfrågor försvann denna typ av misstankar. (Larmer & Fraser, 2007, s. 626) Larmer och Fraser går till och med så långt som att säga att det senaste valet bara är ännu ett bevis på att zambisk politik varken har varit eller är så smal som enbart etnisk. (Larmer & Fraser, 2007, s. 627)

3.3.3 Statsapparatus effektivitet

Ända sedan multipartisystemets återkomst och liberaliseringen av ekonomin har Zambia haft en stadig ökning i tillväxt. Inflationen har sjunkit och den nationella valutan har ökat i värde. (Zambia, 2001s. 2) 2000 var inflationen 32 %. (Zambia, 2001, s. 7) 2005 hade den sjunkit till 8,1 %. (Larmer & Fraser, 2007, s. 616) Dessa siffror är förstås ett bra sätt för en stat att visa på effektivitet, om det kommer alla till godo. Några siffror som tyder på att förtroende för staten ökar är att andelen registrerade väljare år 1996 var 58 %, en siffra som ökade till 71 % 2006. (Larmer & Fraser, 2007, s. 618) Hur dessa siffror ska tolkas är dock oklart då valdeltagandet 1996 påverkades av att UNIP och sex andra partier bojkottade valet delvis på grund av att Kaunda inte tilläts kandidera. (Tordoff & Young, 2005, s. 408) Ännu en siffra som tyder på att tilltron till systemet är hög är att 75 % av zambianerna föredrar demokrati framför alla andra politiska system. (Larmer & Fraser, 2007, s. 628-629)

3.3.4 Utbredd fattigdom

Fattigdomen har under de senaste åren minskat i hela Zambia och mest på landsbygden vilket betyder att klyftor utjämnas än mer hela tiden. (Zambia, 2001,

s. 3) Av detta kan vi alltså utläsa att i den grad regioner stämmer överens med etniska skiljelinjer utjämnas klyftorna också mellan etniska grupper.

Intervjuperson 2 berättar också att hon tror att en viktig förklaring till avsaknaden av etniska konflikter i Zambia är att det inte finns några resurser i landet som är så pass eftertraktade att de skulle kunna utgöra grund för konflikt. Hon menar nämligen att i många afrikanska länder där man hittat exempelvis diamanter och olja har just resurserna i fråga varit avgörande för konflikters utbrott. Det gör också att utomstående aktörer ser ett intresse i att spä på konflikterna för egen vinning. (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

3.3.5 Olika social status för olika grupper

Frederick Chiluba avvisade etniskt balanserande som både odemokratiskt och icke-effektivt. Trots detta särskilt i hans tidiga regeringar tydliga spår av att detta hade tillämpats. MMD är i sig en rörelse med både aktiva och anhängare som kommer ifrån hela landet och detta speglas därför i regeringssammansättningen. (Hulterström, 2004, s. 119) Många zambier tycks enligt Hulterströms intervjuer anklaga Chiluba för att överrepresentera Bemba i både regering och militär. Detta är dock omdiskuterat då siffror visar att detta inte stämde. (Hulterström, 2004, s. 27-29) Den bild många zambier tycks ha haft om Chilubas tid vid makten är i alla fall att han diskriminerade andra grupper till förmån för bemba.

Visst fog kan också ha funnits i anklagelserna då de ministrar som byttes ut under hans period ofta byttes ut mot bambas. (Hulterström, 2004, s. 119) Här bör det dock poängteras att det kan diskuteras vad det innebär att vara bemba. Folk som inte talar bemba kan se någon som talar bemba som bemba trots att den personen själv ser sig som tillhörande en annan stam. Vissa ser alltså den etniska tillhörigheten som grundad på språk medan andra ser stamtillhörigheten som den avgörande skiljelinjen. (Posner, 2005, s. xii) Detta är den fjärde anledningen Intervjuperson 2 ger oss till att Zambia varit konfliktbefriat. Det finns helt enkelt för många grupper i Zambia för att man ska veta vem man ska bråka med. Hon jämför med Rwanda där det finns två huvudgrupper och på så sätt står det klart vem som är fienden. (Intervjuperson 2, 2007-12-20)

Andra menar på att utvecklingen under 1990-talet inte haft någon inverkan på politiken som etnisk. Vad som skett är snarare att korrruptionen har ökat vilket har ökat klyftan mellan makthavare och vanligt folk. (Hulterström, 2004, s. 143) (Posner, 2005, s. 87)

4 Slutsatser

När Zambia blev självständigt fanns tendenser att landet skulle gå samma öde till mötes som många av sina afrikanska grannar med ett splittrat land fullt av etniska motsättningar. Tidigare hade människor från olika etniska grupper enats i sin kamp mot kolonialmakten och för självständighet. När detta mål var uppfyllt verkade enigheten vara på väg att försvinna. Maktkamper mellan de olika etniska grupperna tycktes börja bubbla under ytan. Hur allvarliga dessa konflikter hade blivit är svårt att veta, men utropandet av enpartistaten verkar ha tagit bort etniska motsättningar från agendan. President Kaunda var väl medveten om att hotet om etniska konflikter var att ta på allvar. Man kan alltså säga att från de ledande politikerna tycks det inte ha funnits någon vilja att spä på etniska motsättningar. Det faktum att oppositionspartier utnyttjade sig av detta gav emellertid Kaunda och hans följeslagare ett sätt att rättfärdiga deras envælde. På så sätt vann även Kaunda på att andra spelade det etniska kortet. Han kunde då spela det ”icke-etniska” kortet.

Att Kaunda medvetet arbetade med att skapa en nationell identitet bidrog troligen stort till att etnicitet aldrig fick chansen att institutionaliseras inom politiken. Det som i stället institutionaliserades var snarast tanken om nationell enighet och ett ogillande av etnisk politik.

Under Kaundas styre genomfördes också satsningar på infrastruktur och utbildningsväsende i stora delar av landet. Ingen region favoriserades framför någon annan och ansträngningar gjordes för att binda ihop landet.

Under samma period började också urbaniseringen ta fart. Människor från hela landet började flytta in till städerna, företrädesvis Lusaka, vilket i sin tur ledde till att blandningen av etniska grupper tog fart på allvar. Med detta byggdes interetniska nätverk upp, som minskar risken för etniska konflikter. Med dessa nätverk blir det än svårare att tänka sig att någon etnisk grupp skulle kunna anses ha högre social status än någon annan.

Att man i mer homogena regioner tycks rösta på någon från den egna etniska gruppen kan ju precis som både Hultström och Posner tar upp ses på två olika sätt. Antingen röstar man på sin egna etniska grupp för att man bara har förtroende för den eller så röstar man helt enkelt på någon som man känner till väl och finns nära en. Att många röstar på någon från den egna etniska gruppen behöver alltså inte bero på etnicitet.

Båda våra intervjupersoner vittnar om att ingen etnisk grupp anses stå över någon annan rent statusmässigt. Dock bör här nämnas att lozi-gruppen verkar själva anse sig vara förmer, en uppfattning som inte tycks delas av de andra grupperna och som dessutom verkar sakna saklig grund.

Allteftersom klyftorna i landet har utjämnats försvann också annars potentiella ekonomiska motiv för en etnisk grupp att komma i konflikt med en annan. Inte

heller kontroll över eftertraktade naturresurser kan användas i detta syfte, helt enkelt därför att Zambia, förutom kopparn, är tunnslätt på den typen av tillgångar.

För att återknyta till Maslows behovsteori kan man utröna att individens behov av att känna tillhörighet till en större grupp kanske snarast utgörs av organisationer och sammanslutningar som inte är knutna till etnicitet, såsom fackförbund och religiösa samfund. Ett faktum som i sig torde minska känslan av etnisk tillhörighet hos befolkningen.

I den tredje och nuvarande republiken tycks det, trots fortfarande utbredd fattigdom, som att det växer fram ett förtroende för systemet och staten. Den ekonomiska tillväxten är uppåtgående och klyftorna utjämnas. Andelen röstande är stor och tilltron till demokratin är stark. Om etnicitet någonsin haft en stark förankring i den zambiska politiken tycks framgångarna för Patriotic Front med sin mer ideologiska agenda vara ett tecken på att ett stort kliv tagits bort från det.

Sammanfattningsvis kan det slås fast att vi inte kan finna att någon av de identifierade avgörande faktorerna till att etniska konflikter skulle uppstå skulle ha existerat i någon högre grad i Zambia. Känslan av etnisk tillhörighet hos befolkningen verkar ha sjunkit i takt med att människor från olika folkgrupper har blandats i allt större utsträckning, här har den stora graden av urbanisering spelat en stor roll. Att den politiska eliten inte har haft som uppsåt att skapa etniska motsättningar torde vara tämligen bevisat, inte minst med Kaundas etniskt balanserade politik som främsta argument. Den zambiska staten har sedan självständigheten lyckats effektivisera sitt arbete, mycket tack vare att humankapitalet i landet har förbättrats, och tilltron till staten hos befolkningen har också ökat. Zambia är ett fattigt land. Men klyftorna i samhället är inte så stora som i många andra länder och tendensen under det senaste halvsekle är att de krymper. Det innebär att risken att de etniska grupperna skulle inneha olika social status i samhället tycks ha undvikits.

Det är svårt att urskilja en av dessa faktorer som den ensamma förklaringen till att våldsamma etniska konflikter har uteblivit. Men med det material som vi har tagit del av som grund är det inte fel att påstå att den medvetna etniska balanspolitik som Kenneth Kaunda drev har varit den starkaste bidragande orsaken till avsaknaden av våldsamma etniska konflikter i Zambia.

5 Referenser

- Britannica online encyclopedia, uppslagsord: Zambia, Ethnic and linguistic composition, <http://search.eb.com/eb/article-44123> (2008-01-04)
- CIA world factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/za.html> (2008-01-02)
- Constitution of Zambia, 1991 (Amended to 1996), www.polhist.hu/alkotmanyok/zambia.pdf (2008-01-06)
- Esaiasson, Peter, et al, 2007. Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad. 3e upplagan, Stockholm: Norstedts juridik.
- Gustafsson, Oscar (2007). Transition States in Africa: A Comparative Study: The Case of Ghana & Zambia. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-994> (2007-12-28)
- Horowitz, Donald L, Ethnic Groups in Conflict, 2000, 2a upplagan, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California
- Hulterström, Karolina, In pursuit of ethnic politics. Voters, Parties and Policies in Kenya and Zambia, 2004, Elanders Gotab, Stockholm
- Intervjuperson 1, biståndsarbetare verksam i Zambia under 1980-talet. Intervju genomförd 2007-12-28, Malmö.
- Intervjuperson 2, Zambier uppvuxen i Lusaka, numera studerande i Lund. Intervju genomförd 2007-12-20, Lund.
- Larmer, Miles & Fraser, Alastair, 2007, "Of cabbages and King Cobra: Populist politics and Zambia's 2006 election", African Affairs, s. 611-637
- Momba, Jotham C, 1993, "Uneven ribs in Zambia's march to democracy" i Nyong'O, P. Anyang, 1993, *Arms and Daggers in the Heart of Africa*, Nairobi, Academy Science Publishers
- Oberschall, Anthony, 2007, Conflict and Peace Building in Divided Societies: Responses to ethnic violence, Oxon, Routledge
- Posen, Barry R, "The Security Dilemma and Ethnic Conflict" i Brown, Michael E, 1993, Ethnic Conflict and International Security, Princeton University Press, Princeton, New Jersey
- Posner, Daniel N, *Institutions and ethnic politics in Africa*, 2005, Cambridge University Press, New York
- Scarritt, James R, McMillan, Susan M & Mozaffar, Shaheen, 2001, "The interaction between democracy and ethno-political protest and rebellion in Africa", Comparative Political Studies, s. 800-828
- Thurlow, James & Wobst, Peter, 2006, "Not all growth is equally good for the poor", Journal of African Economies, Volume 15, nr 4, 603-625
- Tordoff, William & Young, 2005, "Electoral Politics in Zambia: The Experience of Zambia and Zimbabwe", Government and Opposition, volume 40 Issue 3, s. 403-423

Varshney, Ashutosh, 2001, "Ethnic conflict and civil society", World Politics 53,
s. 362-398

Zambia, http://elin.lub.lu.se/cgi-bin/linker/ebSCO_local?4405511, BKN
Background notes on countries of the world, april 21, 2001, Superintendent of
Documents

6 Appendix

6.1 Tabell 1

Etnisk fördelning i de zambiska regeringarna 1964-1996, i procent

Ethnic group	1964		1973		1983		1991		1996		
	Pop. %	Min	Tot	Min	Tot	Min	Tot	Min	Tot	Min	Tot
Bem*	38	33	38	38	40	29	26	39	28	37	37
Tonga	10	17	9	13	13	5	8	5	9	11	7
Lozi	7	25	21	13	7	14	11	14	16	11	11
Nyanj.	19	25	17	17	9	10	17	14	20	5	8
Tumb.	3	0	13	4	17	10	9	10	17	11	11
Kaon.	2	0	0	0	0	10	5	10	5	5	5
Nam.	1	0	0	0	0	5	10	5	3	11	9
Len**	3	0	0	4	2	10	6	5	5	0	0
Luval.	2	0	0	0	7	10	5	0	2	0	0
Lunda	2	0	0	13	7	0	0	0	0	11	13

Source: Republic of Zambia, 2001.

'Min' here refers to Cabinet Ministers while 'Tot' refers to both Cabinet Ministers and Permanent Secretaries in the respective Governments.

* Bemba here includes Lambas.

** Lenje here also includes Ila and Tokaleya.

(Hulterström, 2004, s. 124)